

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Ellen Key pædagogiai nézetei.

Ellen Key egyike korunk legérdekesebb nőíróinak. Kulturéletünknek majd minden mozzanatával szemben állást foglal, kiméletlenül föl-tárja modern társadalmunk bajait, gyökeres reformot követel és izzó lelkesedéssel hirdeti az emberi nem szebb jövőjét, amely szerinte a fejlődés világnézetének égise alatt fog bekövetkezni. Egyfelől Darwin és Spencer, másfelől Nietzsche individualizmusa tekinthetők döntőknek életfelfogására nézve, melyet legrendszerezesebben legújabb művében fejteget.* Társadalmi és irodalmi tevékenységének alap gondolata, összes törekvéseinek vezérlő eszméje: *az egyéniség szabad kifejlésének a követelése*. Az ő vallása az élet hite, a földi élet értékében való hit, mely lényegében nem egyéb, mint «egy a földi életre irányult tevékeny ösztön.»

Alapelvének felel meg a nőkérdésben elfoglalt álláspontja is.

Egyáltalán nem sorozható azokhoz a szélső feministákhoz, kik a nők számára teljes és feltétlen egyenjogúságot követelnek, mert az ő felfogása szerint maga a természet teszi lehetetlenné ezt a teljes egyenlőséget, miért is a nő számára nemének megfelelő munkakört óhajt, és — Michelet-re emlékeztetve — az anyaságot jelöli ki a nő legigazibb hivatásának. A házasságra nézve Tolstói askétikus felfogását kárhóztatja és vele homlokegyenest ellenkező nézetet vall. Nem hirdeti ugyan a «szabad szerelmet», de igenis az «erotoplasztikát» vagyis «a szerelemnek mint tudatosan alkotó művészetnek a tanát.» Megengedi a szerelemben való választást is oly feltételek mellett, melyek *a fajnak* kedveznek, ellenkező esetben annak megszorítását kívánja.

Igen nevezetes irodalmi működésének pædagogiai ága is. Rendszeres pædagogiót ugyan nem ád, amint általában nem is tartozik a rendszeres logikai következetességű gondolkodók közé. A legtöbb

* E. K. Der Lebensglaube. Betrachtungen über Gott, Welt u. Seele. Übertragung von f. Maro. Berlin 1906. Életét L. Nylström-Hamilton írta meg. Leipzig. Haberland.

idevágó gondolatot a *«Jahrhundert des Kindes»* című művének: *Erziehung. Die Seelenmorde in der Schule. Die Schule der Zukunft. Rer Religionsunterricht* felírású cikkeiben találjuk.* A nevelésről és tanításról vallott nézeteiben Ellen Key főképp Montaigne, Rousseau és Spencer hatása alatt áll, de hivatkozik Goethére, Ruskinre és másokra is, ezenkívül sok olyat is mond, miről nem is sejti, hogy előtte már mások is megmondották. Szolgáljon mentségéül, amit ő maga Spencerről mond: «abszolút új gondolat véghetetlenül kevés van és az igazságok, melyek valaha újak voltak, oly módon újulnak meg, hogy egy új ember lángoló személyes meggyőződésének mélyéből fakadnak.» Összes fejtegetésein a gyermeki lélek szabad fejlődésébe vetett hit vonul át. Rousseauval mondja, hogy a nevelésben első és fődolog, magára hagyni a természetet «és csak arra ügyelni, hogy a környező viszonyok annak munkáját támogassák». A modern nevelők legnagyobb pædagogiai bűne, a gyermek tulajdon lényét elnyomják és másokéval megtömik. A gyermek nemcsak a szülők örömére és büszkeségére van, hanem öncél, azért az egész társadalom haladása megköveteli, hogy az önállóságot fejlesszük a gyermekekben, úgyhogy bátorsága legyen bizonyos esetekben letérni a rendes útról, szembeszállni a hagyományos vélekedésekkel, feltéve, hogy mások jogait nem bántja és hogy letérése nem csupán feltűnési viselkedésből származik. A gyermeket békén kell hagyni, a lehető legritkábban nyulni bele fejlődésébe és inkább csak a durva, nemtelen benyomások távoltartásáról gondoskodni. A fő, hogy saját életünkre és személyünkre fordítsunk kiváló gondot, mert az ilyen példa, midőn magunk «szépen, fenkölt módon és mértéket tartva élünk», a legjótékonyabb hatással van a zsenge kedélyre. A nevelés tulnyomó része a házra essék. A gyermeket vissza kell adni a háznak; ne az iskola foglalja le idejének javarészét, hanem a ház, a család: a játék, kézimunka, ének, képek szemlélése, olvasás, séta a természetben, mindennek is a házra kellene háramlania.

A legfőbb «konstruktív» mozzanata a házi nevelésnek «a ház nyugodt rendje, békéje és szépsége.» A szivesség, jóság, munkakedv, egyszerűség önkéntelenül ráragad a gyermekekre. A testi büntetést irónónk minden körülmény között elítéli. A botbüntetés, úgymond, nem a szabad ember, hanem a rabszolga erényeit szüli. Erkölcstelen nevelőeszköz a bizonyítványok és jutalmak kiosztása is, mert céljuk a versengés előidézése (!), ami rendkívül károsan hat. A büntetésnek természetesnek kell lenni; lássa a gyermek az összefüggést a bűn minősége és a büntetés között és érezze, hogy a büntetés az ő általa föl-

* Das Jahrhundert des Kindes. Studien von Ellen Key. Übertragen von f. Maro. Berlin 1905.

idézett következmény. Túrje el a gyermek a természetes fájdalmát. Nem mert az ütés fáj, hanem mert erkölcstelen és visszataszítóan rüt, kell a testi fenytüket eltörölni. A házi nevelés teljesen egyéni legyen. Mostanában sem a család, sem az iskola nincsen tisztában a gyermek természetével és szükségleteivel. «Új otthonra, új iskolára, új házasságra és új társadalmi viszonyokra van szükség az új lelkek számára.» Ivadékaink által mint szabad lények bizonyos mértékben meghatározhatjuk az emberi nem jövő sorsát. «Ennek a tudatában és az által, hogy az emberek mindent a fejlődés vallásának a fénye mellett fognak szemlélni, lesz a XX. század a gyermek századává.» «A mostani iskolarendszer a butaságok, előítéletek és baklövésék oly szövedéke, melynek minden egyes pontja kihivja a támadást; de ez az eddig rendelkezésünkre álló eszközökkel eredménytelen marad.» (!) «A modern iskola hatása, hogy a gyermek azt a tudni-vágyást, öntevékenységet, megfigyelő képességet, mellyel az iskolába lépett, a tanfolyam végeztével teljesen elveszíti.» Az «általános műveltség» fantomját ki kell űzni a tanítástervek és a szülők fejéből és helyébe az egyén nevelését tenni. A mostani iskolafajok tönkre silányítják az egyéniséget, azért valamennyit el kell törölni. Az észszerű iskolának, (mely 9—10 éves korokban fogadná be és 15—16 éves korban bocsátaná el a növendékeket) közös iskolának kell lenni, melyben a két nem együtt neveltetik társadalmi különbségre való tekintet nélkül. Ez iskolában a legszélesebb keretek között érvényesítendő az egyéni nevelés elve: 12 tanulónál több egy-egy osztályban nem lehetne, mert különben az egyéni nevelés lehetetlen. Korunk egyéniségeket követel, de ehhez föltétlenül szükséges a mostani nevelő-rendszer gyökeres megváltoztatása. Meg kell engednünk, hogy a gyermeknek saját akarata legyen, hogy saját gondolatait végig gondolja, hogy önálló ismereteket szerezzen és önálló ítéleteket alkosson, míg a mostani iskolák elfojtják az egyéniség anyagát, melyet pedig gondosan meg kellene kimunkálniok. «Nem pusztá véletlen, hogy a legnagyobb lángelmék rendetlenül látogatták az iskolát, mert a modern iskola akárhányszor elfojtotta már a lángész csiráit.» Az iskolának lényegében az a feladata, hogy magamagát idővel fölöslegessé tegye és az életet és a boldogságot tegye a rendszerek és holt szkémák helyébe. A kisedővót és gyermekmenedékhelyet a házi nevelésnek kell helyettesíteni. (!) «Részleges reformok nem használnak semmit: jönni kell és jönni fog egy nagy forradalom, mely a mostani tanrendszert teljesen elsöpri és el kellene jönni egy nagy pædagogiai özönvíznek is, melyből Noé bárkája csak Montaigne, Rousseau, Spencer és az újabb gyermekpszichológiai irodalmat mentené meg.» (!) A jövő iskolájában, mely első sorban öntevékenységre és önmegfigyelésre fogja nevelni a

gyermeket, nem lesznek «tantermek», hanem «szabad tanulásra szánt, nemesen felszerelt helyiségek.» Az iskolát szép kert fogja körülvenni, ahol a szépérzék közvetlen táplálékot találhat. Mert a mai iskola, mely Lichtwark tervei szerint a muzeumokba vezeti a tanulókat, csak művészettani ismereteket nyújthat, de a művészet iránt való kedvet csak azzal ébreszthetjük föl, ha a gyermeket művészi alkotásokkal vesszük körül, melyekben nyugalmasan és teljes szabadsággal elmélyedhet. A jövő iskolájában a gyermek akkor kezdi meg a tanulást, amikor maga kívánja. Tanulni rendszerint a szabadban kell, az esős napok írásbeli munkálatokra fordíthatók. A négy főtárgyat (történelem, földrajz, természettudomány, matematika), melyek közül a gyermek szabadon választhat, nem szabad egyidőben tanulni.

A nyelvek gyakorlatilag tanítandók, hármat egyszerre (az anyanyelvvél) sohase tanuljanak. A rendszeres tornázást a természetes foglalja el: asztaloskodás, könyvkötészet, kertészkedés, sport. A gimnasztika célja ne csak az erő, hanem, mint a görögöknél, a szépség legyen. A mostani vallásoktatás (katekizmus, egyháztörténet, teologia) elmarad, de a vallás-erkölcsi nevelésnek fontos hely jut, csak hogy nem hittant tanítanak, hanem Jézus saját tanaival és nagy emberek életrajzának olvastatásával akarnak a gyermek kedélyére erkölcsileg hatni. Az iskola gazdag könyvtárral van felszerelve, mely a legkitűnőbb irodalmat eredetiben és fordításokban tartalmazza; minden gyermek azt olvassa, ami keze ügyébe kerül. Jutalmak, bizonyítványok és vizsgálatok nincsenek. Ime, Ellen Key pædagogiai utópiája!

Összefoglalólag mondhatjuk, hogy Ellen Key pædagogiai cikkei (nem szólva a bennük sűrűn előforduló idegen reminiscenciákról és idézetekről) gondolatébresztő olvasmányt nyújtanak. A jövő nemzedék boldogságáért való rajongása, az egyén szabad fejlődésébe, az emberi lélek nemesbülésébe vetett rendíthetetlen hite, a fennálló tanrendszereknek éles, sokszor szarkasztikus kritikája nem téveszti el hatását.

Ezzel szemben azonban az is bizonyos, hogy sok helyes tétele, finom lélektani megfigyelése, egyes pædagogiai figyelmeztetése között számos tulzás, egyoldalúság, igazságtalanság, teljesülhetetlen álom is akad, úgy hogy igazat kell adnunk egyik bírálójának,* aki azt mondja, «hogy E. K. mindentől tudta magát emancipálni, csak saját természetétől nem.» Nézeteinek és elveinek még a szigorúbb józanság rostáján kell átmenniök és jobban a való élet követelményeivel számolniok, hogy testet öltihessenek.

Dr. Szelényi Ödön.

* W. Münch: Zukunftspædagogik. 42. I.